

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>Szerkesztőség: hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő N.-Péterfia utca 348 szám.</p>	<p>Megjelen havonként háromszor, 5-én, 15-én és 25-én egy, illetőleg másfél iven. Előfizetési ár egész évre 4 frt., félévre 2 frt., Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt., 200 szóig 2 frt., a másodszeri hirdetésnél 100 szóig 80 kr. harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>Kiadó hivatal: hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény inté- zendő. Fűvészkert utca 1080.</p>
--	---	--

Protestáns püspökök.

A legközelebb Debreczenben tartott országos zsinat elhatározta, hogy a ref. superintendensek püspököknek neveztesse. És e határozat királyilag szentesített törvénynyé vált.

A zsinati törvény-tervezetek jóval a zsinat előtt közzé tették, de a sajtóban a püspök név ellen senki sem tett kifogást. A zsinaton ott volt a magyar ref. egyház színe-java, de a püspök elnevezés ellen egyetleneg tiltakozó hang sem emelkedett.

Most, évek multával, egyszerre csak zugó moraj támad, megszólal a vészjelző kürt: baj van! a magyar ref. egyház veszélyes lejtőre lépett. Hanyatlás, reactio fenyegeti!

A zaj nem ijeszti meg az ország másik protestáns felekezetét. Egyetemes gyűlésben ez is elfogadja a püspök nevezetet.

Valjon a hazai két protestáns egyház legjobbjai, színe-java, országos zsinat és egyetemes gyűlés mind-mind halálos ellenségei-e a protestantismusnak, vagy mind oly vakok-e, hogy nem vették és nem veszik észre a fenyegető veszedelmet?

Vagy talán csak a sötétben látók szeméit borítja hályog s azért látják oly feketének a dolgot?

Önkénytelenül e kérdésekkel találtuk szembe magunkat, mikor a „Sárospataki Lapok“ f. évi 40-dik és 41-dik számának „Püspök-e vagy superintendens“ című vezércikkét elolvastuk. „Órálló,“ a cikk pseudonym szerzője, elősorolván az „ἐπίσκοπος“ „episcopus“ szónak régi görög és latin írónál előforduló különféle használatait, végre úgy találja, hogy az episcopus szó egyházi hivatalnokra alkalmazva, nem jelent és nem jelenthet egyebet, mint hierarchiát, egyházi aristokratát a kath. egyház értelmében.

Vizsgáljuk csak meg e dolgot közelebbről.

Az „episcopus“ görög eredetű szó nyelvtanilag egyszerűen felügyelőt jelent. Mint ilyent a görög, majd később

a latin nyelvben, használták is a legkülönbféle felügyelők megjelölésére.

Mint ilyent, de már határozottan egyházi vonatkozással, használja azt az újtestamentom is. (Ap. csel. 20, 28; Fil. 1, 1; I. Timóth. 3; Tit. 1, 7; I. Pét. 2, 25.)

Az „episcopus“ — a biblia magyar fordításában „püspök“ — elnevezés tehát bibliai eredetű elnevezése a keresztyén egyház tanító és felügyelő szolgálóinak.

Pál apostol szavai szerint „igaz beszéd ez: ha valaki püspökséget kíván, jó munkát kíván.“ (I. Tim. 3: 1.)

A „Sárospataki Lapok“ cikkírója szerint nem igaz beszéd az ilyen beszéd. A ki püspöknek nevezi a prot. superintendenst, az megtagadja a protestantismusot.

Miért?

Mert a kath. egyház a későbbi századok folyamában e nevet kiforgatta eredeti értelméből, úgy hogy az most már határozottan kath. hierarchiát, egyházi aristokrátiát jelent, melyhez a protestáns öntudatnak oly annyira idegen fogalmak fűzvék, mint az apostolica successio s a complementum sacerdotii dogmái.

Igaz, ily értelme van a püspök szónak a katolikus, de csak a kath. egyházban.

És ez nem ok arra, hogy a protestantismus ezen szentirási szót ne használhassa. Hiszen ha a protestantismusnak mindazon elnevezéseket el kellett volna vetnie, melyeknek eredeti értelmétől a régi egyház messze eltávolított, használhatnók-e ma a sákramentom, keresztség, urvacSORA, megigazulás, bűnbocsánat stb. elnevezéseket, sőt magát az „egyház“ szót is használhatnók-e?

A reformáció nem új egyházat és vallást alapítani, hanem a keresztyén egyházat és vallást bibliai alapján reformálni vállalkozott. Nem új intézmények és elnevezések alkotása, hanem a keresztyén ősegyház intézményeinek eredeti tisztaságukban s elnevezéseinek eredeti értelmökben való helyreállítása volt tehát feladata. Keresztyén reformáció akart lenni s így joga is, kötelessége is volt mindahhoz ragaszkodnia, mindazt követelnie magának, a mivel a keresztyén egyház eredetileg birt.

S jogát fentartotta s kötelességét teljesítette a hamisítatlan értelemben vett püspök elnevezésre nézve is.

„Órálló“ megróvjja a debreczeni zsinatot, hogy törvénykönyve homlokán a magyar ref. egyház cziméből elhagyta a helvét hitvallás megemlítését. E megrovásra s az azt kísérő indokolás állításaira megjegyezhetjük, hogy az 1591. évi nagykárolyi zsinat is „az Isten ígéje szerint reformált magyar egyházak“ zsinatának nevezte magát, hogy a XVI. század magyar ref. zsinatainak hivatalos irományaiban, valamint a bécsi és linczi békekötésekben a „helv. hitvallásu“ jelző egyszer sem fordul elő, s végül, hogy országos törvényeink közt az 1647.: 6-dik t. cz. az első, melyben „Evangelici Helv. Conf.“ külön említettnek. A Helvetica Confessio ellen sokkalta nagyobbat vét maga „Órálló,“ ki a püspök szó használatát a kath. egyház külsőségei után való kapkodásnak, a reformáció megtagadásának jellemzi, holott abban a Confessióban is ilyenek foglaltatnak: „Episcopi sunt inspectores vigilesque ecclesiae, qui victum et necessaria ecclesiae dispensant.“ És tovább: „Licebit ergo nunc Ecclesiarum ministros nuncupare Episcopos, Presbyteros Pastores atque Doctores.“ (Cap. 18.)

A helvét hitvallás pedig akkor, midőn a püspök elnevezésről így rendelkezett, csak a nagy reformátor Kálvin tanításait követte, a ki reformatori munkájának eredményét az „episcopus“ czimtól egyáltalában nem féltette. (Institutio lib. 4. cap. 3.)

A Luthert követő egyház symbolikus iratainak sincs a „püspök“ név ellen, csak a kath. püspökök ellen van kifogásuk. (Conf. Aug. art. 28; Apol. XIV.; schmalkaldi czikkek függ.)

A „püspök“ szóhoz kezdettől fogva jogot formált a magyar protestáns, különösen a magyar reformált egyház is, mert kezdettől fogva használta azt. — A XVI. század folyamában tartott magyar prot. zsinatok számos példával tanuskodnak erről. (Egervölgyi, debreczeni hitv., tarcsaltord. zsin. stb.)

Az „episcopus“-ból formált, noha idegen eredetű, de indigenátust nyert régi „püspök“ szónál találóbb s a mi fő elterjedtebb szava nem is volt nyelvünknek azon egyházi hivatal megjelölésére, melyre a magát mindinkább rendező magyar prot. egyházban az „episcopus“ jelzés ráillett. Minden bizonynyal ez volt rendesen használt magyar neve superintendentenseinknek a XVI. században. A zsinatok magyar nyelvű végzései „püspök“-ről beszélnek. (Herczegszőlői articulusok 1576-ból) A borsod-gömörkishonti czikkek (a XVI. század végéről), melyek széniornál magasabb egyházfőt nem ismernek, ezt nevezik püspöknek is. „Főpap,“ „Órálló,“ „Vigyázó“ stb. synonymok, ha szinte használtatnak is, nem tudnak népszerűekké lenni.

A különvált Erdély ref. és unitárius főpapjainak is

nem annyira holmi államegyházi privilegiumok (hiszen nem is lehetett mind a két egyház államegyház) adták a püspök czimet, hanem sokkal inkább adta — egyebeken kívül — a magyar nyelv, mely ott ezen két egyház hiveinek nyelve, valamint az államnak is diplomatikus nyelve volt. S a magyar nyelvű erdélyi törvények, melyekben sok rendelkezés foglaltatik a püspökökről, s melyeket Erdély birtokbavételekor és azután a Habsburg-fejedelmek is többször megerősítettek, biztosították ott e czim békésebb birtokolását a kath. visszahatás későbbi idejére is.

Használni kezdte — az igaz — már korán a hazai prot. egyház a „superintendentens,“ „superattendens“ nevet is, (péld. 1554. óvári, 1555. erdődi második zsin. végz.), de nem az „episcopus“ névtől való idegenkedésből, nem mint attól különbözöt, hanem mint annak latin fordítását.

„Episcopatus Graecum est, atque inde ductum vocabulum, quod ille, qui praeficitur, eis, quibus praeficitur, superintendit, curam eorum scilicet gerens. Ergo episcopos, si velimus, latine superintendentes possumus dicere.“ (Augustinus.) — „Presbyteros — quod quidem graece significantius dicitur ἐπισκοποῦντες, idest superintendentes, unde et nomen episcopi tractum est.“ (Hieronymus.)

Magyarország törvényei között a bécsi békekötést becikkelyező 1608. évi koronázás előtti 1-ső t. cz. emliti először a superintendentenseket. — §. 2.: „Quinimo ad praecavenda inter Status et Ordines aliqua odia et dissensiones, ut qualibet religio suae professionis Superiores seu Superintendentes habeat, statutum est.“

De a hazai két prot. egyház azontul is használja hivatalosan is az „episcopus“ nevet, hol magában, hol változtatva a vele egészen egyjelentésű superintendentenssel. A komjáti kánonok csak püspökről tudnak, a Geleji-Katonafélék pedig (1646—49-ből) többször episcopus seu superattendensről beszélnek, legtöbbször azonban csak magát az episcopus nevet használják.

Az ágost. evangelikusok zsinati végzéseikben kevésbé térnek el az 1608. 1. t. cz. kifejezéseitől, de azért az episcopust ők is egynek tartják a superintendentenssel. „Pro ratione status moderni, quatuor Reverendissimis et Excellentissimis viris Superintendentibus in officio episcopatus relictis et confirmatis, praemissas dioeceses in certas classes redigendas existimavimus et redegimus“ — mondja többek közt az 1707-dik évi rózsahegyzi zsinat.

Hogy a magyar prot. egyház a „püspök“ név használatához azontul is ragaszkodott, s hogy e nevet azután is használta, mutatják a helytartó tanács azon intimatuumai, melyekkel a kath. klérus unszolására, egyházunknak és egyházunk fejének a „püspök“ czim használatát időről időre megtiltani igyekezett, mutatják továbbá az ezen ren-

delekek ellen tett felterjesztések, mutatja végre az, hogy ezen ismételt tilalmak utóvégre is csak eredménytelenek maradtak.

Az 1815. jul. 18-án 20451. sz. a. kelt ily czélu rendelet ellen az ország mind a nyolcz superintendentiája remonstrál. Az ennek folytán ugyanazon év deczember 12-én 33,072. sz. a. újból kiadott tiltó rendeletre a tiszán-inneni h. h. egyházkerület 1816. ápril 18-án Sajó-Kazinczon tartott közgyűléséből azt válaszolja, hogy superintendenseinek szokásos czimzetétől (a consueta nomenclatione Superintendentum nostrorum) el nem áll, ennek okát így adván elé: „Humillime declaramus, nobis a Helv. Confessione, secundum quam Religio nostra recepta est, signanter capituli XVIII. §. 4., nisi notam novaturientium, tristesque, quae ex hac fonte indubie derivarentur, sequelas ferre velimus, a canonibus item, in quorum actuali usu sumus, per articulum 26: 179%. confirmatis, recedere integrum non esse.“ (Eredeti átirat a tiszántuli ref. egyházkerület levéltárában 1816. 58. sz. a.)

L.

(Vége köv.)

Vallástan és zsidótörténet kérdése.

(Vége.)

A mi azon paedagogiai elvet illeti, miszerint „rendezett vallásoktatásnál a történeteknek meg kell előzni a tanokat.“ „Történetek mezében kell tehát először adni a hit- és erkölcsstani igazságokat s aztán kifejezni e külsőségekből s rendszerbe foglalni.“ Ez oly neveléstani elv, mely egy minden eszközzel s kellő idővel rendelkező tudományos képzésnél kétségtelenül nagy előnnyel szolgálhat vezéreszműl; de miután népiskoláinkban ezen tanrendezettség föl nem található, sőt be sem vihető, — a mennyiben a fenti elv haszonnal lehető keresztül vitelére az alkalom és az idő megadva nincs, csakis a czélul kitűzött eredmény koczkáztatásával jár, ha a keresztyén vallás sarkalatos igazságainak s erkölcsi elvének kifejtése s rendszerbe foglalása végett az ó-szövetségi, vagy zsidó történetekből kezdjük levonni a tanokat, mert így csak a kezdetnél maradunk.

Egyik ok gyanánt az is felhozatik a „Vélemény“-ben, „isteni tiszteleteinken tartatni szokott egyházi beszédek ezek tanítása nélkül bajosan volna megérthető.“ Innen a logika törvényei szerint az következtethető, hogy mindazon egyházi tanítások, melyeknek alapigéje (textus) a népiskolában a növendékeknek nem tanított, a templomi gyülekezetre nézve érthetetlen és így semmi lelki haszonnal összekötve nincs. Ez már csak mint föltevés is úgy a prot. hivek, mint a lelkészi kar elkedvetlenítésével s megszégyenítésével határos.

„Tisztán a nevelési alak czéljából sem emelhetünk kifogást“ — mondja tovább a „Vélemény.“ Ámde az annyiszor emlegetett „Inditvány“ sem nevelés alaki tekintetben, hanem mint hit- és erkölcsstani anyagot illetőleg, hozza javaslatba a lehető megszorítást, vagy éppen mellőzést.

És már a „Vélemény“ azon állítása, „hogy Németország

felekezet nélküli iskoláiban, bibliai történetek taníttatnak, egyedül a gyermekek szellemi fejlesztése czéljából“ épen az „Inditvány“ mellett bizonyít, mint-hogy e szerint a nagy kultur nemzet tanfériai a „Bibliai történetek“-et pusztán szellemi fejlesztésre szolgáló taneszközül tekintik, s egyáltalában nem úgy, mint a keresztyén hit- és erkölcsstani anyagát. Hiszen mint ilyet bizonyára az államhatóság nem engedné előadatni felekezet nélküli iskoláiban, melyekben a zsidók és keresztyén felekezetek gyermekei nyernek együttes oktatást. Zsidó és keresztyén vallás nem egy és ugyanaz, e felett vitatkozni felesleges. Ámde az egyházmegye határozata távolról sem kifogásolja az új-szövetségi történetek vallás tananyagul fölhasználását, hanem csak az ó-szövetségi, vagyis zsidó történetek ily módon igénybe vétele ellen tett inditványt, hogy így a valódi keresztyén hit- és erkölcsstudomány, közelebbi s határozott alapon s bővebb mértékben fejleszthessék a növendékek lelki világában.

Az ó-szövetségi, vagyis zsidó történetek vallás tananyagul fölhasználásának helyessége és czélszerűsége mellett, a „Vélemény“-ben egy szaktekintélytől vett mondat is idéztetik: „Az ó-szövetségi nép a vallásnak klaszszikus népe.“ Hogy ez a kiszakasztott idézet így magában mennyiben emeli a ker. vallás isteni és tökéletes voltát, annak értelmezése nagyon is messze vezetne. E helyett csak azt mondjuk, hogy a valódi klaszszikusok tanulmányozására a népiskolai életben a mi legfőbb, idő nem jut, s annak czélját s a növendékeknek fölfogását nagy mértékben túlhaladja. Hogy azonban miért kell a fejletlen értelmű s szűk látkörű gyermekek eleibe a ker. vallás igazságainak s törvényeinek megismerése czéljából Izrael népe eseményeit oda állítani, midőn mi ezt fel nem foghatjuk, megfelel erre a „Vélemény.“ „A mint képezik a művészek széptani érzéküket a görög műrekeken, s a jogászok tanulmányuk kiinduló pontjául a római jogot veszik, azért vezetjük a gyermeket Izrael népe történetébe, mert ott a vallás konkrét alakban, élő példában áll előttünk“ stb. Itt tudományosan előkészített egyénekről vesz példát a „Vélemény“, mert a nevelés és képzés minden törvényeivel ellenkezik, hogy azt az egyént, ki később művészsze küzdötte fel magát, mindjárt kezdetben, míg még a rajz, vagy szobrászat elemeivel nem ismerős, az ecsetet s vésőt kezelni sem tudja, oda állítanak egy műrekek — kép, vagy szobor — elé, hogy most már képezze széptani érzékét, és a jogász a logika és a filozófia törvényeinek hosszabb tanulmányozása után veszi csak kezébe a római jogot; ezek szerint tehát a keresztyén növendéket is csak a saját hit- és erkölcsstaniának bővebb és tiszta ismerete után kellene Izrael népének történetéhez vezetni, hogy ott képezze, még pedig öntudatosan vallásos érzését. És minő az a konkrét alak, melyben a vallás „Az első bűn“, „Kain és Ábel“, „Ézsau és Jákob“, „József és Pótifár“ s több ily tartalmu elbeszélésekből előtűnik? Bizonyára a kellő és sokszor a történetek tartalmával épen ellentétes magyarázatok és levonások nélkül, egészen más hatást gyakorolnak a gyermeki kedélyre, mint a minőt a hit- és erkölcsstani az élet és a társadalom megkíván.

A „Vélemény“ saját maga megokolására ismét egy szaktekintélyhez folyamodik ezen idézettel: „Miért hagynók felhasználatlanul ez elbeszéléseket, melyek helyett, ha nem volnának, magunknak kellene ujakat készíteni“ „s kérdés,

ha a mi erkölcsi elbeszéléseink pótolhatnák-e az emberiség gyermek korában irt, minden erőltetés nélkül gyermekies, pátriárhális viszonyokat érintő, egyszerű történeteit." Ezen idézetből nem más, hanem szintén csak az olvasható ki, hogy az ó-szövetségi történetek általános jellemű elbeszélések természetével bírnak, s vele épen nem lehet érvelni a mellett, hogy azok a ker. hit- és erkölcs tananyagául dolgoztassanak fel. Ily szempontból indult ki egy másik szaktekintély, néhai Árvai József is, ki „Ó- és új-testamentumi történetek“ című munkáját, mely 1882-dik évben, mint 5-dik javított kiadás, első rangú jutalmat nyert pályamű, nem mint hit- és erkölcsant, hanem mint „Olvasókönyv“-et adja át a népiskoláknak, a kettő között pedig mégis nagy ám a különbség.

Hova akar czélozni s mit szándékszik elérni a „Vélemény“ ezen kifejezésével: „továbbra is nem zsidó történeteket ugyan, de ó-szövetségi bibliai történeteket óhajt taníttatni??“ Egy fentebbi nyilatkozatában így szól: azért vezetjük be a gyermeket „Izrael népének történetébe,“ miután mindez ideig, legalább a nagy közönség, Izrael népét zsidó népnek is nevezte és tartotta, talán nem esik szentségtörés bünébe az, a ki Izrael története alatt zsidó történetet is ért? És a meddig „Abrahám és Lóth,“ „Izsák és Eliezer,“ „Izsák és fiai,“ „Ézsau és Jákób,“ „József története,“ „Mózes születése, futása“ stb. „Mózes halála,“ „Birák,“ „Sámuel,“ „Saul király,“ „Dávid király,“ „Absolon,“ „Salamon,“ kik mindnyájan zsidó férfiak valának, továbbá „Egyiptomból kimenekülés,“ „Kanaán elfoglalása,“ „Templom építés,“ „Két ország,“ „Fogság,“ „Fogságból visszatérés,“ melyek ismét mindannyian az Izrael, tehát a zsidó nemzet életéből merített események elbeszélése, mondjuk, míg ezek fognak akárhol is taníttatni, mindig „zsidó történet“ marad, habár ó-szövetségi előadásban, és részünkről sohasem tartatjuk a tiszta ker. hit- és erkölcsi élet fejlesztésére kellő sikerrel felhasználható tananyagunk népiskoláink mostani berendezése mellett, különösen ott, hol a tantárgyak óriási halmaza és bő terjedelme 80—90 gyermek körüli feldolgozása és közlése egyetlen tanítóra nehezül.

A „Vélemény,“ midőn az ó-szövetségi, vagyis zsidó történeteknek keresztyén vallástanyagul lehető alkalmazását akarja érvényesíteni, azon eszményi eljárásra támaszkodik, melynek alapja az 1878. évi „Tantervek“ 1-ső, 2-dik lapján van letéve. Miután pedig a tapasztalat megczáfoltatlanul azt mutatja, hogy ezen eszményi módszertan a népiskolákhoz kötött sokoldalú kívánalmak mellett, csakis irott malaszt, megmarad tehát a növendékeknél pusztán maga a „zsidó történet,“ s vidéken legtöbbször 4 osztályt sem végez a tanuló s így azonkívül alig bír más, saját hitére tartozó ismerettel.

Ezen tapasztalatból indult ki az egyházmegyei közgyűlés, midőn oly tartalmu fölterjesztést intézett a főtiszteletű egyházkerület elé, mely szerint az ó-szövetségi, vagyis zsidó történetek, mint keresztyén hit- és erkölcsantanyag megszorítását, vagy mint ilyenek épen mellőzését hozta javaslatba, feltétlenül fősulyt fektetvén a krisztusi tanokra és elvekre. A népiskolákat nem tartja oly tudományos intézeteknek, a melyeknél messzünnen, a klaszszikus népektől (?!) és a műremekektől kölcsönözhetne anyagot és azt sikerrel feldolgozhatná a különben is tulterhelt falusi népiskolai tanító.

Azok megnyugtatóására, kik oly szerelmesek az ó-szövetségi, vagyis zsidó történetek klaszszikus voltába, — holott ezek egy másik, a „Vélemény“ által idézett szaktekintély szerint gyermekies, pátriárhális viszonyokat érintő, egyszerű történetek, — kijelentjük, miszerint nincs ellenvetésünk s kifogásunk arra nézve, hogy e történetek a népiskolai tantárgyak keretébe beszoríttassanak, csak hogy ez ne a keresztyén hit- és erkölcsant czime alatt s ennek rovására eszközöltessék. Nem mondjuk mi azt, hogy az ó-szövetségi, vagyis zsidó történetek egynemelyikéből vallásos ismeret s erkölcsi szabályok levonhatók ne lennének, mert hiszen ezt minden tudományal nem csak lehet, sőt alkalmoszerűleg nagyon czélszerű és előnyös egybeköttni; épen ezért az egyházmegye fentebb egész terjedelmében olvasható 1881. évi közgyűlése jegyzőkönyvének 3-dik számában „szigoruan elkötelezi a kormányzata alatt működő tanítókat, hogy a reál tudományok elsajátítását mindenkor a vallásos s erkölcsi élet fejlesztésével kössék össze,“ — de az már mégis csak meglepően visszás, sőt mondhatni botrányos, hogy midőn a „Vallás“ tudományból tartatik kikérdezés, vagyis vizsgálat, a gyermek „Kain és Ábel,“ „József és Pótifár“ s a már fent előszámlált zsidó férfiak és eseményekről beszél.

Csoda-e, ha a falusi népiskolából ily vallásos ismerettel kikerült növendék — a közéletben — a hitre tartozó igazságok felől keveset, vagy semmit nem tudván, minden szent dolgok iránt közönyös, vallásával mit sem gondol, egyháza iránti kötelmeit vonakodva teljesíti, s többször az ellen izgat.

A mai kor társadalmi eszméi különben sem igen vallásos irányuak, félő: hogy a tévesztett tanrendszer miatt, egy egész nemzedék életét a lágymeleg érzet szellemével mételegyesszük s könnyelműen kockára tesszük egyházunk jövő sorsát is.

Ha már ezen beregi indítvány a tiszántuli egyházkerületben tul van haladva: vajha más egyházkerületek s az egyetemes tanügyi bizottság, a közügy érdekében figyelemre méltatnák, míg nem késő — s a mai kor tulzásban haladó eszméi hova tovább nagyobb mérvben nem terjednek.

Óhajtja az indítványtevő egyházmegye nevében:

Sütő Kálmán,
egyházmegyei főjegyző s tanácsbíró.

Peterdy Károly,
esperes.

A b.-diószegi ref. egyház iskolájának pusztulása a XVII-dik században, és Apaffi-alapítvány a diószegi iskola részére.

Közli: Molnár János, diószegi ref. lelkész.

Sokszor élt nehéz, sötét idöket protestáns egyházunk. Sokszor dultak erős zivatarok ennek „veteményes kertjei:“ iskolái felett; rombolva, gyöngítve, olykor végkép elpusztítva helylyel helylyel azokat. Most külellenség martaléka lett, mit a keresztyéni buzgóság fillérekéből rakott össze a nevelés oltárán; majd belviszály — saját honfi-testvéreink haragja gyult lángra ellenünk, zaklatva nyugalmunkat, gyöngítve erőinket, üldözve, börtönözve, kinezve és kivégezve azokat, kik egyházaink nyájainak pásztorai, s tanítói voltak. A multak e gyászos eseményei a XVII-dik század

török-tatár pusztításaira s az 1673. és 74-dik évi katolikus rémuralomra vezetik vissza emlékezetünket. Én czélomboz képest csak az előbbire kívánok reflektálni ez alkalommal. Köztudomásu dolog, hogy Nagyváradnak 1660-bani elestével átalánossá lett a csatagoló török pusztítása az „Érmelléken“ is. Egyik botránykő volt szeme előtt, melynek birására régóta vágyott, de a melyet elfoglalni nem volt képes, a „magyarországi kapcsolt részek“ egyik erőde: „Székelyhid és végvára.“ Ide vezető, vagy innen távozó útjában mindig kijutott Diószeg városának a szomoru osztályrész, pusztításaiból, fölperzseléseiből és rablásaiból, e tekintetben különösen a kegyetlen Szejdi pasa éreztette vidékünkkel is rettenetes hatalmát. E pusztításoknak lett martaléka iskolánk is, a mely e környéknek központi, u. n. „centralis“ iskolája volt, tanítatván ebben a mai gymnasiumi hat osztálynak megfelelő tantárgyak, vagyis — mint nevezték: — egyházunk „particula iskolával“ birt. — Telke Zólyomi szabad funduson feküdt. Rektorai a legelső időktől fogva a debreczeni iskola legnagyobb deákjai közül hoztak, kik olykor „professor“ czimmal is tituláztattak. De hol legnagyobb a veszedelem: ott van legközelebb Istenünknek segedelme. Egyházunk sem maradt szükségében magára. A vidék községei lelkesülve siettek segélyeikkel iskolánk megépítésére; sőt fejedelmi ajándékban is részesült iskolánk I-ső Apaffi Mihály nemes áldozatkészségéből, kinek adomány, vagy helyesebben alapító levele így hangzik:

„Nos, Michael Apaffi, Dei gratia Princeps Transsilvaniae, partium Regni Hungariae, et Sicularum Comes etcet, — memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, hogy mi nem utolsó dolgunknak tartván az istenes munkák között a Schólában tanuló Schólai, és az Isten Anyaszentegyháza mellett forgolódo ekklesiai személyekhez való Jótételt, előttünk viselvén régi, boldog emlékezetű Praedecessor Fejedelmek Istenes példájokat, — kik, hogy mind a Schólákban tanuló az Ekklesiái és politicalai szolgálatra, azokban levő Rendeknek igazgatására, Tudományokban jó reménységgel neveltesse nek, s mind az Ekklesiái Tanítók az Istennek nyájja mellett, jobban és serényebben forgolódhassanak, és magok e világban lévő rövid elmuló életekre is gondot viselbessenek, s magokat sustentálhassák, — fizetést és egyéb beneficiumot rendeltének nékiek, melyhez képest megakarván mutatni mi is keresztyéni köteleességünket hozzájuk, azért legközelebb: mivel a Biharvármegyében Diószeg városában levő Schola, a sok háboruságok és veszedelmes idők s állapotok után, a benne és mellette levő közelebbi Ekklesiáktól mostan kezdett építtetni, hogy az eránt is Vallásunk terjedjen, annak épületére, és a benne Tanítóknak, és Tanulóknak sustentálásokra, azon summából, mely pénzdótot tartoznak a diószegiek annuatim Tárházunkban administrálni, a modo in posterum successivis semper temporibus, Esztendőről-Esztendőre, mindeneknek előtte 50 Magyar Forintokat deputáltunk kiadattni, biztatván és bátorságossá tevén mind a Helynek, mind a Schólának lakosait, és másokat is, valakiket az dolog illet, mi, és a mi következőink, hogy azon Magyar Forintokat, a megirt annuatim Tárházunkba adandó diószegi adóból, Esztendőről-Esztendőre, perpetuo szabadon kiadhassák, foghassák, és a megirt diószegi Schola szükségére fordithassák, úgy hogy az adójokban, mind most, mind ennek utánna magunktól, és következőinktől is

acceptáltassék és observáltassék. — Melynek erős, és változhatlanul való megállására mind magunkat, mind az utánunk lévőket kötelezzük, és köteleseknek lenni akarjuk, adjuk, ajándékozzuk, és acceptállyuk, s observáltatjuk is, ismét biztatjuk, és bátorságossá tesszük, kötjük és kötelezzük 'Sat. mi Levelünknek erejével, örökösen, és megmásolhatlanul. Datum in Castro Nostro Radnot die 17-a Mensis Julii. Anno Domini 1672. Apaffi.*“ (Alatta saját pecsétnyomásával.) Ez adománylevelet Apaffi 1675-ben, fogarasi várában kelt levelében megerősíti.

Mikor szünt meg ez alapítvány jótéteményét iskolánk élvezni, nem tudjuk? Már 1766-ban, a midőn a protestáns iskolák investigatioja a kormány által elrendeltetett, egyházunk — iskolánkat illetőleg — egyebek közt azon választ adta, hogy volt ennek I-ső Apaffi fejedelemtől egy ötven forintra menő alapítványa, de a mely — fájdalom! — az üldözött idők jogtalansága folytán megszünt, és hogy mikor szünt meg, maga sem tudja.**)

K ü l f ö l d.

Az egyetemes presbyteri gyűlések története, különös tekintettel a Belfastban tartott harmadik gyűlésre.

(Vége.)

Az amerikai kollégiumokról három felolvasás tartatott, mindhárom bővölködvén érdekes pontokban. — Young, alleghanyi tanár, ki elsőnek lépett föl, azt mutatá ki, hogy a mult évben 200,000 dollár iratott alá e kollégiumok segélyezésére. Őt theologiai iskolában 191 alapítvány van a tanulók ösztönzésére, bátorítására s az utolsó 30 év alatt 1335 tanuló közül 961 nyert segélyt. M' Cosh az egyházaknak azon köteleességét tünteté elő, hogy a kollégiumokban nyujtsanak vallásos oktatást is. Mikor ő ötven évvel ezelőtt a glasgowi egyetem tagjává lett, azon öt év alatt, melyet ott töltött, semmiféle tanár, vagy lelkész neki, vagy osztálytársainak utánok nem nézett. Utóbbi időkben többfelé szokássá vált, hogy jobb nevű egyházi szónokok beszédek tartanak az ifjakhoz, de ezek sem adnak vallásos oktatást. Sürgeti tehát az egyházakat, hogy tegyenek valamit az ifjak érdekében, például úgy, hogy állítsanak be lelkészeket, kik a tanuló ifjak lelki szükségéit gondoznák. A mi az amerikai kollégiumokat illeti, azokban nagy súlyt helyeznek a buzgóságra, például az ő kollégiumában is minden tanuló minden reggel részt vesz a buzgalmi gyakorlatokban; munkálkodnak a tanulók a bibliai iskolákban s megjelennek az időnként megterített szokott urasztalánál. A 35,000-re menő tanulóból 11,000 vesz részt a köztök alapított 170 vallásos irányu társulatban. A kollégiumok közül azonban sok kezdi követni az európai iskolák példait s ezekben mindinkább tért nyer az agnosticismus. Dr. Roberts Vilmos New-Yorkból olvasván e tárgyban a harmadik tanulmányt, kimutatá, hogy az amerikai kollégiumok inkább presbyteri, mint praelatikus, vagy demokratikus elveken nyugosznak és hogy az egyház szolgáló leányai gyanánt tekinthetők. Egyik sem követel közülök határozott vallásos-

*) L. A diószegi ref. egyház levéltárában az adománylevél eredetijét.

L. **) Egyh. tanácsgyűlés jegyzőkönyvének I. Kötet, 32. l.

ságot és mégis ritkán történik meg, hogy a megválasztott tanárról általában tudva nem volna határozott keresztyéni volta. A tanulónak fele szintén határozottan keresztyén, a mennyiben a legalacsonyabb mérték szerint minden ötből egy s a legmagasabb mérték szerint minden tizből kilencz keresztyén. A theologiai tanfolyam négy éve alatt csaknem minden tanuló átmege az új lelki életre ébredés korszakán, általában az amerikai kollégiumok nem kevésbé hatalmasok az ifjak képezésére, mint akár a család, akár az egyház. E felolvasásokat érdekes vitatkozás követte, melyben több küldött részt vett.

Megható mozzanata volt ez ülésnek azon jelenet, melyben Dr. M' Cosh, a princetoni hírneves theologiai kollégium igazgató tanára Amerikából s az egyetemes presbyteri gyűlések egyik megteremtője, beszéde végén bucsut vett az egyetemes gyűléstől. Négyeszer hajózott át az atlanti tengeren, hogy a presbyterianismus egyetemes gyűlésének érdekeit előmozdítsa, de már annyira előhaladt évei számában, hogy nem lehet reménye még egyszer megjelenni itt, — ezért hát bucsut mond ez alkalommal testvéreinek. Erős a reménye, hogy e gyűlés nem csak évekig, de hosszú időn át mindig összefjön. Irhonból átmege Skóciába, hogy ott is elbucsuzzék barátaitól, azután visszatér ama földre, melyet Isten neki örökségül jelölt. A gyűlés tagjai mindannyian, de különösen M' Cosh régiebb tanítványai, szemelláthatólag mélyen meg voltak hatva e pathetikus nyilatkozatra s a gyűlés érzelmét meleg hangokon tolmácsolták Dr. Marshall Lang és Cairns, kiknek indítványára a gyűlés köszönetet mondott az agg mester nagy szolgálataiért.

Dr. Johnston J. R. Washingtonból a „sajtóról“ olvasott. Amerikában 11,314 különféle lap jelenik meg, napjában 3—4 millió számra menő forgalommal. Van 583 valóságos lap, melyek közül 96 felekezeti, 487 pedig felekezeti, ez utóbbi fele részben evangélikus, 50 vagy több pedig határozottan presbyteri irányu levén. Dr. Johnston szigoruan bírálta a világi sajtó nagy részének hangját és panaszkodva említé föl, hogy magok a keresztyének sem tesznek különbséget a vallásellenes és a valláspártoló lapok között, — e vád egyformán állván ugy Angliára, mint Skóciára és az Egyesült-Államokra nézve is.

Dr. Waters Dávid Newarkból, Uj-Jerseyből „a nagy városokról“ olvasott, azt állítván, hogy manapság a városok socialistái, elégtelenei, éhezői veszélyeztetik legjobban a civilisatiót. Az apostolok ugy tekintették a nagy városokat, mint az evangéliumi áldások propagáló központjait s a mai egyházaknak is e példát kellene követniök. Dr. Marshall Lang nagy ékesszólással ugyanezen tárgyról beszélt, előadván, hogy bármilyen rosszul álljanak is különben a dolgok, az utolsó ötven évben nagy javulás mutatkozik e téren. Fölebredt a lelkiösmeret s a trónon ülő fejedelemtől le minden osztályon át mindenki érzi, hogy tennie kell valamit s tesznek is olyan ügyekben, melyeket néhány évvel ezelőtt még csaknem észrevétlenül hagytak. És ha mégis uralkodik a közönyösség, kérdés, hogyan gyógyítható ez meg? Ugy, hogy legyen több élet az egyházakban; mindenik gyülekezet tegye saját magának kötelességévé, hogy evangelizáljon egy kerületet se végből lépjenek szövetségbe egymással az egyes nagy városokban levő külön gyülekezetek. Glasgownak azon részében, a hol ő lakik, 65 gyülekezet van s ezek közül 60 összeállván, 900 munkás által dolgozik

Krisztusnak ügyeért. Dr. Johnston Belfastból arról értekezett, hogy „micsoda kötelességei vannak az egyháznak árvái irányában?“ és Dr. Nixon wilmingtoni lelkész Delawareből „a gyülekezeti életéről és munkálkodásról“ beszélvén, Dr. Hall János is ugyanezen tárgyat fejtegette szellemes beszédben.

Julius 3-án, csütörtöki napon zárult be a nevezetes gyűlés. A reggeli ülésben Macmillan hamiltoni lelkész Victoriából elnökölvén, érdekes képet tüntetett elő az ausztráliai egyházakról. Olvastatott Dr. Hoffernek, egy, már negyven év óta Khinában működő amerikai hittérítőnek levele, melyben azt kéri az egyetemes gyűléstől, hogy támogassa azt a vállalatot, mely a khinai birodalomban missionáriusi kollégiumot akar létesíteni. Cachet L. hollandiai lelkész azt mondá el, hogy a holland egyház rohamosan halad a szakadás felé, s beszédközben megemlíté, hogy Kuenen hit-tanárnál nem jelentkeznek hallgatók, a miért ő, a gyűlés derült nevetése közben, hálát adott Istennek. Dr. Blaikie egy nagy munkával dolgozott jelentést nyújtott be, mely a presbyterianismus egyesületének jobban szervezését czélozza, ajánlván, hogy állittassék fel jövőre egy 50 tagból álló végrehajtó bizottság, mely, fizetett titkárral, a gyűlések közötti időben végezi az egyesület ügyeit. A philadelphiai gyűlés ajánlatot tett ugyan, hogy gyűjt bizonyos összeget a titkárok költségeinek fedezésére, de e czélra csak 300 font iratott alá; a belfasti gyűlésnek minden egyes tagja felállott azonban, mikor indítványba tétetett, hogy Dr. Blaikienek szavaztassék köszönet a „Catholic Presbyterian,“ az egyesület e jeles organumának szerkesztése körüli nagy fáradozalmiért. A végrehajtó bizottság felhatalmaztatik, hogy tegyen lépéseket egy új lap megindítása czéljából. Az esteli ülésben, a templomnak minden zuga szorongásig meg levén telve, Brown igazgató tanár tartott megragadó beszédet a „személyi megszenteltetésről“ s azután a köszönetszavazatok csaknem végtelen hosszú sorozata következett. A bezáró beszéd Cairns igazgató tartotta, kifejezést adván végül azon reményének, hogy ez egyesülethe még beléphet a lutheránus egyház is, hogy jóvátétezzék ez által az a sötét nap, melyen Luther és Zwingli elszakadtak egymástól, százados viszályok magvait hintve el ezzel. M' Cosh igazgató mondván el az áldást, bezárult a harmadik egyetemes presbyteri gyűlés.

E gyűlésen magyarországi ev. ref. egyházunk csak annyiban szerepelt, hogy a tiszántuli kerület részéről Révész Bálint püspök és Vályi János főgondnok „Testvéri levélben“ keresték föl a Belfastban egybegyűlt hitrokonomkat. A szép levél megjelent a „Debreczeni Protestáns Lap“ f. évi június 15 diki számának élén s olvasható a tiszántuli egyházkerület f. évi augusztus havában tartott közgyűlése jegyzőkönyvének 210. száma alatt. Eddig még, bár több jelentés van kezünkben, csak sejtenünk lehet, hogy e levél akkor olvastatott fel, mikor június 27-én az európai kontinens keresztyénségéről volt szó s a gyűlés rokonszenvének meleg szavakban adott a magyar ev. ref. egyház iránt is kifejezést.

E) Összegezés.

Nem akarom ugy bezárni e hosszú referádát, hogy fordításban ide ne csatoljam Dr. Blaikienek, a „Presbyter-

rian“ czimű angol lap július 25-diki számában megjelent következő szavait:

„Az egyesület most már több mint 50 egyházat foglal magába, de ezek közül némelyik nagyon kicsiny és nem mindnyája küld minden gyűlésre követeket. Edinburghban 1877-ben 41, Philadelphiában 1880-ban 28 s Belfastban 1884-ben 38 egyház képviseltette magát. Edinburghba 239 küldött jelentkezett, Philadelphiába 231, Belfastban 296. E 296 közül 235 jelent meg s ezekhez hozzá véve hat, külön meghívott beszélőt és hét missionariust, a gyűlésben 248-an vettek részt. (Lehet, hogy e számok nem egészen pontosak, mert Dr. Mathews nem tudatta még velem a gyűlés folyamán érkezett tagok számát.) A belfasti gyűlésre jelentkezett 296 küldött közül 20 az európai kontinens 11 egyházát, 102 Nagybrittánia 10 egyházát, 149 az Egyesült-Államok 10 egyházát és 25 a britt gyarmatok 7 egyházát képviselte.

Megtekintve e számokat és különösen azon tényt, hogy a Belfastba jöhetés a küldöttek csaknem két-harmadára nézve 6000-tól 25,000 angol mértföldnyi utba került, komoly figyelemre méltó dolog az, hogy olyan sokan jöttek el e gyűlésre. Semmi sem mutathatja e ténynél biztosabban azt, hogy az egész presbyteri világ komolyan vágyakozik az egyházak testvériesülése után és ha rá gondolunk azon elismerő kifejezésekre, melyeket a gyűlés után hallottunk, az látszik, hogy a vágyakozásnak lényegileg elég lett téve. Egy olyan valakinek, ki e mozgalmat eleitől fogva atyai érdeklődéssel vizsgálta, talán szabad mondanía, hogy a Belfastban nyert tapasztalatok általában kielégítettek és megnyugtattak mindenkit, — nem csak azért pedig, mert oly sokan jelentek meg ottan a világ minden részéből, hanem azért is, mert a mozgalom tartóssága más módon is be lett bizonyítva. Voltak Belfastban valóságos vitáink kényes és nehéz természetű dolgok felett; teljes szabadságot élveztek a tagok nézeteik nyilvánításában; az ügy barátai féltek, az ügy ellenségei pedig reménykedtek, hogy e mozgalom Belfastban zátonyra kerül: és imé végül erősebb volt a lényegi egység érzete, mint kezdetben; a viták folyamában egyetlen egy olyan szó sem ejtetett ki, mely bárkinek érzelmeit is bánthatta volna, vagy a melyet a közönség olyannak tartott volna, mely méltatlan egy nagy keresztyén zsinathoz.

De minden egymás után következő gyűlés tanít minket valamire és készit, hogy javítsunk a jövőn. Egy nagy lecke, melynek reményünk szerint hasznát vesszük Londonban, az, hogy nagyon sok időt engedtünk a felolvasásokra és nagyon keveset a vitatkozásokra. Hogy ezen Londonban segítve lesz, az bizonyos, mert a gyűlés intézkedett e tekintetben. A Belfastban nyert azon tapasztalat, hogy a vitatkozás lehet egyszerre szabad, élénk és jótékony, megszünteti azon félelmet, vagy bizalmatlanságot, melyet eddig az óvatosabbak e dolgot illetőleg magokban tápláltak. Megtanultuk azt is, hogy ne halmozzuk el a gyűlést nagyon sok tárggyal és nagyon sok összejvetellel. Londonban lesz egy kis időnk szabadon is lélegzeni és a titkárok nem lesznek annyira rabszolgák. Remélem, hogy mire Londonba jutunk, megéri az ügy annyira; hogy egyetlen moderator fog elnökölni a gyűlésnek minden egyes ülésén. Nagyobb egységet és méltóságot tüntetnénk elé, ha sikerülne egy alkalmas moderatort találnunk. A belfasti urvacsorázás bámulatos szépen sikerült és kétségkívül jövődöben is határozatosan fog ez építeni. A belfastiak szivességét semmi sem

mulhatja felül s valóban úgy a vendégek, mint a vendéglátók kölcsönösen meg voltak egymással elégedve.“

Vég szó.

Nem tudok könnyen megválni tárgyamtól, nehezen tudom elhagyni a testvéri szeretet ama főséges nyilatkozatának színhelyét. — Lelkem átrepül messze országokon, kékellő bérczeken, zugó tengereken keresztül s ott ülök képzeletemben az atlánti tenger egyik szigetének, Arrannak déli csucsán s mélézva hallgatom a tenger zajgását, kitekintek a végtelen nagy vízre s nézem Irhonnak, a zöld szigetnek, a messze távolban káprázatosan fel-feltűnő partjait. Épen Belfast vidékére láttam el onnan, ifjuságom néhány szép hetét. kilencz esztendővel ezelőtt ott töltve az atlánti tenger hullámverte ama szigetén. Hova az embert visszavonják ifjusága emlékei, melyekhez kötelessége hű maradnia; hol a keresztyéni testvériség, az atyafui szeretet diadalmának ünnepélyét látja: szívesen időzik ottan, mert tanult valamit, mit az élet iskolájában jól fel is használhat.

Én is tanultam valamit, mikor ifjuságomnak idején odakinn laktam távolországi atyánkfiai között s tanultam valamit a belfasti gyűlés folyamatának olvasása és ismertetése közben, — és ez az, hogy imé mely igen jó és mely gyönyörűség dolog az atyafiaknak egyességben való lakások! (Zsolt. 133, 1.) Tapasztaltam a tiszta keresztyéni szeretetnek áldásos melegét s látom, hogy ma is élvezik azt mindazok, a kik azt élvezni akarják. Azt a meggyőződést merittem e kis munkálat írása közben, hogy nekünk, magyarországi ev. reformált egyháznak is közelitenünk kell ama testvéri egyesület felé, hol tárt karokkal fogadna minket is mindenki. Egyházunknak be kellene már tényleg is lépnie a presbyteri szövetségbe, hol biztatást találva, támogatást nyerve, erősebbek lennénk s bátrabban haladnánk semper excelsior!

Csiky Lajos.

Könyvismertetés.

A tiszántuli ev. ref. egyházkerület népiskolai könyvkiadványai. II. szám. Keresztyén vallástan. Az elemi iskola V. és VI. osztályai s a konfirmációhoz készülők használatára. Pályadíjat nyert mű. Irta Kovács Lajos tanítóképezdei tanár. A tiszántuli ev. ref. egyházkerület tulajdona. Ára kötve 18 krajczár. Kapható Debreczenben ifju Csáthy Károly bizományosnál s általa minden könyv-árusnál. 1884. Nyomatta Hornyánszky V. Budapesten.

Örömmel jelezzük s ismertetjük is röviden emez, egész czimében leirt népiskolai tankönyvet. Abban a meggyőződésben élünk, hogy ilyen, vallásos tankönyvek czélszerű összeszerkesztése a legnehezebb paedagogikai feladatok közé tartozik s ezért sokszoros érdemet viv az ki magának, ki nehéz feladatát emberül betölti.

Kovács Lajos, főiskolánk e kitünően tevékeny tanára „Keresztyén vallástan“ czimű művében teljesen sikerült tankönyvet ad a népiskolák felsőbb osztályu tanulói s a konfirmándusok kezébe, 95 lapon kifejtve vallásunk minden lényegi elvét.

A bevezetésben a vallás, a kijelentés, a szentírás, az ó-szövetség, az új-szövetség, a kijelentett vallások kérdéseit

tárgyalja. Az első részben a keresztyén hitről beszél, 12 igazságban fejtve föl az ide tartozó nagy témákat. A második részben a keresztyén életéről szólván, ennek három nagy törvénye alatt foglalja össze a keresztyén kötelességeket. A harmadik részben az egyházról tárgyal, beszélve e szempont alatt Isten igéjének hirdetéséről, a sákramentomokról, a vasárnap megszenteléséről, a keresztyén felekezetekről, a keresztyén egyház történetéről, a keresztyén hitfelekezetek közt lévő különbségről, a magyar reformált egyház szervezetéről. Végül négy, urvacsoaraosztás alkalmával mondandó imádságot ad.

Ez tehát a könyv beosztása, átlátszó, világos. A különböző tárgyak szép logikai rendben következnek egymás után s a tiszta, erőteljes magyar nyelv e munkát kétségen kívül a legjobb ilyenmü irodalmi termékek között diszhelyre emeli. Mesteri kézzel van aránylag igen kicsiny helyre óriási tömeg tudnivaló úgy összehalmozva, hogy ez összehalmozás nem esik terhére az embernek, mert egyáltalában nem fárasztó. Fokozza e könyv értékét azon körülmény is, hogy minden egyes tárgy kifejtése után jól választott szentirati s énekeskönyvi citátumokat ad a szerző.

Egy kifogásom azonban mégis van, melyet nem tudok elhallgatni. A 49-dik lapon az Ur imáját ismertetvén a szerző, így kezdi azt: „Mi Atyánk, ki vagy a mennyégben!” s így végzi: „Mert... most és mindörökké. Ámen.. Engedelmet kérek, ez nem jól van így! Károlyi jól fordította az „év tolg dupavolg” szavakat így: „a mennyekben.” A „most és” szavakat pedig nem mondotta az Ur. Nem tartozik ide, hogy e kifogásom jogosultságát egész tudományos apparátussal védjem, csak arra kérem az igen tisztelt szerzőt, hogy akár már e tankönyvhöz készülő vezérkönyvében, akár majd a második kiadásban e tévedést mindenesetre igazítsa ki.

A jó papir, a nyomás tisztasága becsületére válik Hornyánszky nyomdájának. A könyvecske szolid kötésében 18 krajczárért bámulatosan olcsó.

Egyházkerületünk méltán örülhet, ha kiadványai mind így sikerülnek. Valóban arany almákat ad ezüst rostélyon, ha népiskolai könyvei Kovács Lajosok által iratva, ilyen kiadásban kerülnek napvilágra.

Őszintén gratulálunk e könyvhöz népiskolai oktató-sunk szent ügyének érdekében!

Csiky Lajos.

Különfélék.

Felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegyében folyó hó 30-án d. e. 10 órakor papi értekezlet tartatik Nyiregyházán. Ennek főbb tárgyai: 1. A könyvtár rendező bizottság jelentése. 2. Közérdekű indítványok. 3. A 31-én tartandó ünnepély elrendezése. — 31-én nt. Harsányi Sámuel apagyí és Kálmáncz helyi Antal anarcsi ev. ref. lelkészek 50 éves hivataloskodásának emlékére örömmünnepély fog tartatni a következő sorrenddel: 1. D. e. 10 órakor az egylet tagok az ünnepelekkel, az esperes és egyleti elnök vezetései mellett, a templomba vonulnak. 2. Ének, a gyülekezet által. 3. Énekkar, előadja a tiszaháti dalárda. 4. Alkalmi ima, Szikszay József nyirbátori lelkész által. 5. Alkalmi beszéd, Vitéz Mihály egyleti elnök által. 6. Az ünnepelek életírásának felolvasása. 7. Énekkar, előadja a tiszaháti dalárda. 8.

Berekesztő beszéd, Lukács Ödön esperes által. 9. Énekkar. Közébed d. u. 1 órakor.

Bibliai történetek az elemi iskola III. és IV. osztályai számára. Irta Kovács Lajos. Ára kötve 20 krajczár. Ez képezi a tiszántuli ev. ref. egyházkerület népiskolai könyvkiadványainak 1-ső darabját. Sokkal ismeretesebb a derék szerző neve épen a bibliai történetek irodalmának mezején, mintsem nagyobb ajánlatásra volna szükség, e mű pártolásánál. Ajánlani fogja az maga magát!!

Mindkét iskolai kézikönyv (Keresztyén vallástan, melyet bővebben ismertettünk) kapható Debreczenben, ifj. Csáthy Károly bizományosnál s általa minden könyvárusnál. A bizományos az egyházak és tanítók részére tiz példánytól, a viszontelárusítóknak ötven példánytól kezdve, öt százalék árengedményt köteles adni.

Megjelent irodalmi művek: Népoktatási törvények és rendeletek tára. Szerkesztette Tóth József kir. tanácsos, pestmegyei kir. tanfelügyelő. Budapest 1884. Kis 8-adrét, 655 lap. Ára 3 frt 50 kr. A népiskolai tanügyre és a vele kapcsolatos szaktanításra vonatkozó törvények, rendeletek, szabályzatok és tantervek gyűjteménye. — Földrajz a népiskolák számára. A legújabb miniszteri tanterv alapján írta Orbók Mór. A szöveg közé nyomott számos térképpel és képpel. 8-adrét, 54 lap. Budapest, 1844. Ára kemény kötésben 30 kr. — **Technologia.** A közélet és ipar nevezetesebb anyagainak és áruinak rövid ismertetése. Iskolai és magánhasználatra írta Legera Viktor, számos magyarázó ábrával. Budapest, 1884. Ára 80 kr. — **Alaktan** gymnasiumok 1-ső osztálya számára. Harmadik javított kiadás. Szerkesztette Békési Gyula kir. kerületi tanfelügyelő. Debreczen. Kiadja ifj. Csáthy Károly 1884. 8-adrét, 162 lap. Ára 1 frt 20 kr.

Tisztelettel tudatom a „B.-diószegi ev. ref. egyház multja és jelene” című művem eddigi szeszantani előfizetőit, miként jelzett művem — a közelebb ujabban eszközölt próbanyomás után, annál fogva mert az, az előbbi tervezet szerintinél sűrűbb nyomásu, de szintén csinos és tiszta, — így kevesebb ivre fog terjedni: annak előfizetési árát 1 frt 20 krról 1 o. é. frtra szállítom. Midőn a nagyérdemű közönséget, az előfizetési határidőnek (nov. 15.) emlékezetbe hozatala mellett, művem kegyes pártfogolására kérem: tisztelettel vagyok — B.-Diószeg, 1884. október 19. — Molnár János, ev. ref. lelkész.

Felelős szerkesztő: Tóth Sámuel. Szerkesztő társak: Békési Gyula, Géresi Kálmán.

Pályázat

a bihari ref. egyházmegyében levő jákóhodosi egyház lelkészi hivatalára.

Évi javadalma lakáson kívül, készpénzben, terményekben, 36 hold föld használatában, fa illetményben és mellékes jövedelmében 1040 frtra van becsülve.

A kérvények f. é. november 30-dik napjára Nagykerékibe Gaál Imre espereshez lesznek beadandók. — Debreczenben, 1884. október 15.

Révész Bálint, püspök.